

ЕТНОФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ БУТТЯ УКРАЇНИ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

Галина ЛОЗКО

orcid.org/0000-0001-5865-7556

доктор філософських наук, професор,

провідний науковий співробітник відділу української етнології НДІУ

Анотація. У статті осмислюються методологічні засади українознавчих досліджень, які в умовах російсько-української війни набувають для України важливого екзистенційного значення. Стверджується, що кожен народ виробляє свою методологію націєзахисного типу, необхідну для збереження його ідентичності та самобутності. Українська аксіологія в цих умовах становить триєдність рідної землі, рідної мови і рідної традиції та набуває священного значення. У контексті гібридної інформаційної війни викрито механізми творення глобальної термінології, що несуть світове ідеологічне навантаження, проте під виглядом «загальнолюдських» цінностей латентно нав'язуються всьому світові. На такий інформаційний прийом вказував уже І. Франко на початку ХХ ст. – варто довіряти своїм національним мислителям, щоб обминути глобальні пастки. Подано вітчизняні визначення етносу та етнокультури, етнорелігії та етнофілософії, уточнено основні засади національно-екзистенційної методології. На прикладі полярних суспільних моделей та архетипових світоглядно-антагоністичних алгоритмів, що засновані на споконвічній дихотомії «світу» і «дому», доведено, що глобальні методології непридатні до етнологічних досліджень. За допомогою таких алгоритмів експліцитно пізнається сутність «чужого» і «рідного». Методологічною основою наукових досліджень у галузі українознавства запропоновано взяти етнофілософію (засновником якої вважається Володимир Шаян) як найбільш відповідну філософію націєзахисного типу.

Ключові слова: етнос; нація; гермен; етнофілософія; етнокультура; етнорелігія; національно-екзистенційна методологія; мультикультуралізм.

ETHNOPHILOSOPHICAL UNDERSTANDING ON THE EXISTENCE OF UKRAINE: METHODOLOGICAL PRINCIPLES

Halyna LOZKO

Doctor of Philosophical Sciences, professor,

lead research fellow of the Ukrainian Ethnology Department of RIUS

Annotation. The article discusses the methodological foundations of Ukrainian studies, which take significant existential importance for Ukraine in the conditions of the russian-Ukrainian war. It's argued that each nation formulates its own methodology of nation-defensive type, which is crucial for preserving its identity and originality. In these circumstances, Ukrainian axiology embodies the triad of native land, native language, and native tradition, attaining sacred significance. Within the context of hybrid information warfare, mechanisms for creating global terminology, carrying a worldwide ideological load are uncovered. However, under the guise of "universal" values, they subtly impose themselves on the entire world. Ivan Franko already pointed to such information strategies at the beginning of the 20th century, emphasising the importance of trusting national thinkers to avoid global traps. The domestic definitions of ethnicity and ethnoculture, ethnoreligion, and ethnophilosophy

are provided, and the fundamental principles of the national-existential methodology are clarified. Using examples of polar social models and archetypal worldview-antagonistic algorithms based on the /immemorial/age-old dichotomy of «world» and «home», it is proven that global methodologies are unsuitable for ethnological studies. The essence of the «foreign» and the «native» becomes explicitly understood through such algorithms. Ethnophilosophy is proposed to be the methodological foundation for scientific research in the field of Ukrainian studies (the founder of which is considered to be Volodymyr Shaian) as the most appropriate philosophy of the nation-defence type.

Key words: ethnicity; nation; hermen; ethnophilosophy; ethnoculture; ethnoreligion; national-existential methodology; multiculturalism.

Постановка проблеми. Наш світ постійно змінюється, іноді дуже швидко. Дивовижно спостерігати, як у часи суцільного засилля глобалізму філософська думка все частіше звертається до правічного, шукаючи саме в ньому духовного опертя й порятунку від швидкоплинної течії життя. На тлі майже тріумфальної ходи мультикультуралізму планетою несподівано заявляє про себе етнокультура. А поруч з уже класичними етнографією та етнологією виникають все нові напрямки наук з компонентом «етно»: етнодержавознавство, етнополітологія, етнолінгвістика, етнопсихологія, етносоціологія, етнодемографія та інші, які поглиблено вивчають саме *етнічну сферу буття* суспільства. Що це: ностальгія за справжнім чи психологічна компенсація втраченого, рятівна соломинка, за яку хапається загнане в глухий кут людство у пошуках себе самого, чи, може, нове ноосферне мислення, за яким майбутнє? На нашу думку, тут усе разом, а до того – все це ще й підсилене дією «законау циклічності», бо ж людство періодично повертається до перевірених часом усталених принципів життя, які ґрунтуються на природних первнях, закладених у людині витоково.

Ці, здавалось би, цілком природні, процеси типологічно нагадують міфологічне сотворіння світу, описане в найдавнішому святому письмі Рігведі, за

яким Світ постає з безмежного океану Хаосу шляхом виокремлення якісно різних елементів: ефіру, повітря, вогню, води, землі. Тут неприйнятне уявлення про одноразовий акт сотворіння світу «ex nihilo» (з нічого), бо світ уже давно створено «ex Deo» (народжено самим Богом). Отже, кожна людина є сином чи дочкою Бога, а кожен народ отримує від Бога свою долю (частку) в цьому прекрасному світі. І хоч сили «зла» (хаосу) постійно прагнуть його зруйнувати, та він періодично відновлюється, встановлюється лад і справедливість, тобто *порядок*. Так в етнокультурах народів постають уявлення про «Богом дане»: рідну землю, рідну мову і рідну духовну культуру. Ця триєдність пронизана еманцією етнічного, що його глобальний світ (хаос) ігнорує й поборює, а отже, його аксіологічне значення для етносу стає єдиним шансом і умовою його існування.

Аналіз джерел та публікацій. Колісь націоналізм допоміг європейським націям збудувати свої держави. Їхня націоналістична філософія спирається на світовий націоналістичний досвід та національно-екзистенційні вчення таких видатних мислителів, як: Й. Г. Гердер, Ж.-Ж. Руссо, Й. Г. Фіхте, Ф. Ніцше, М. Хайдеггер, Б. Андерсон, Дж. Армстронг, К. Г. Юнг, М. Еліаде, Ю. Евола, Я. Стахнюк, Ю. Габермас, Е. Гелнер,

С. Гантінгтон, Е. Сміт та ін. В Україні це насамперед Т. Шевченко, І. Франко, М. Грушевський, Леся Українка, Ю. Липа, Д. Донцов, С. Рудницький, М. Міхновський, Л. Ребет, В. Липинський, О. Бочковський, В. Шаян та ін. Кожен із них зробив свій внесок в обґрунтування *необхідності націоналізму* як природного самозахисного механізму виживання й продовження свого виду – нації.

Дослідження українських науковців з етнології та етнографії впродовж двох останніх століть замовчувалися, а самі науковці потерпали від імперського тиску, зазнавали політичних репресій і навіть фізичних розправ. За таких умов українська етнологічна наука не могла розвиватися вільно. Її здобутки становлять собою розрізнені фрагменти етнічної картини світу, які українським науковцям вдалося зафіксувати побіжно. Та навіть вони вже засвідчують невичерпне багатство української етнокультури. Тривалий час наша наука про етнос мусила замикатися в рамках прикладної етнографії, уникаючи філософсько-теоретичних узагальнень і висновків.

З перших років незалежності значним кроком у дослідженнях *етнонаук* (будемо так їх називати) став вихід «Малої енциклопедії етнодержавознавства» [11] за редакцією акад. Ю. Римаренка, підготовленої Інститутом держави і права ім. В. М. Корецького НАНУ. Ця енциклопедія увібрала в себе і теоретичні, й прикладні напрацювання великого колективу, що вперше побачили світ без ідеологічних обмежень та почали відкривати національний погляд на націю та етнос. Ця праця ось уже понад чверть століття залишається актуальною, а її науковий апарат ще потребує засвоєння українськими науковцями.

Співпраця з цим інститутом надихала і окрилювала, давала віру і впевненість в успіху розпочатої роботи та поштовх до подальших досліджень.

Українознавство авторка цієї статті задекларувала вперше навчальним посібником «Вступ до українознавства» у 1990 р. [12] ще до здобуття Україною незалежності. Це був перший курс лекцій фактично з етнології та етнокulturології в технічному ВНЗ, який включав основні відомості про етоногенез, антропологію, рідну мову, етнорелігію й культуру українців. Ця праця за два роки розрослася в повноцінний підручник з українознавства, проте друкувати його довго не наважувалися (видавець боявся, «а раптом радянська влада повернеться») [9]. У 1994 р. авторці цих рядків вдалося відновити замовчуваний у СРСР термін *етнорелігія* [10, с. 3–5], створити й прочитати курс лекцій з *етнокulturології* у КНУКіМ на початку 2000-х років [5] та курс лекцій з *етнодержавознавства* в КНУ імені Тараса Шевченка у 2011 р. [4]. Новим для української філософської думки є й впровадження поняття *етнофілософія* для окреслення унікальної філософської спадщини професора Володимира Шаяна (1908–1974) [6, с. 340; 8, с. 20–38; 16, с. 4–20].

Серед знаних дослідників пострадянської України, які різною мірою торкалися *етнонаук*, можемо згадати такі імена: В. Балушок, М. Білий (Д. Світлий), Т. Воропаєва, В. Давидюк, І. Данилюк, В. Євтух, О. Картунов, Г. Касьянов, В. Кафарський, Г. Кожоляно, Р. Коршук, О. Нельга, Б. Савчук, М. Степико, В. Крисаченко, А. Пономарьов, М. Юрій, В. Ятченко та ін.

Сучасне тяжіння суспільства до етнічного не лише підтверджує вартісність

і переваги природного над штучним, а й засвідчує настання нового періоду *якісного переосмислення* людського буття, породжує нову (чи повертає прастару) аксіологію, етику та естетику життя вже на новому інформаційно-технологічному та ноосферному етапі розвитку людства. Це свідчить про актуальність та затребуваність українським суспільством власних методологій етнологічних досліджень.

Мета статті – етнофілософське осмислення методології українознавчих досліджень в умовах російсько-української війни; стратегія етноцентричного підходу до вивчення власної історії та культури, вільного від глобальних чи імперських парадигм.

Виклад основного матеріалу. Одночасно з етнокультурним «вибухом» з'являється й потреба у новій *етнометодології* гуманітарних галузей науки, де етнофілософія має запропонувати свою сукупність прийомів дослідження, поєднаних внутрішньою організацією мислення та національно-екзистенційного імперативу. Оскільки основу методології складає мислення та світогляд, то й операційне середовище кожної галузі *етнонаук* має свої унікальні прийоми роботи з інформацією, моделями та алгоритмами. А отже, загальносвітові (глобальні) моделі часто-густо виявляються неспроможними вирішити життєво важливі проблеми етнічних спільнот, оскільки етнічна самобутність суперечить ідеологічним ідеалам «всесвітнього мультикультуралізму», а збереження етносів не входить у глобальні плани. Незважаючи на те, що людство таки складається з етносів, і це його природна даність, світовими ідеологами робиться все, щоб знівелювати відмінності

між людьми й народами, щоб людство забуло про цінність витокової самобутності, віддавши перевагу «мультикультурним цінностям».

Власне, світове та етнічне, глобальне та локальне, інтернаціональне та національне, штучне і природне складають бінарні опозиції. Саме через це загальна методологія сучасних етногалузевих досліджень постійно зазнає невдач, шукаючи *компроміси між цими взаємовиключними парадигмами*. А відповідь доволі очевидна – глобальні методології непридатні до етнологічних досліджень.

Йдеться про нав'язану в світовому масштабі зміну розуміння колись класичних для Європи понять і термінів, які тепер мусять «узгоджуватися» зі світовими наративами. Так було впроваджено знецінені трактування понять *етнос*, *нація* і похідних від них *етнічний*, *національний*. Американці терміном «етнос» називають якусь «прийшлу меншину» або «сторонніх осіб», на відміну від місцевого населення, а європейці саме автохтонне населення вважають етносами, які й сформували модерні нації.

Як зазначає український етнолог О. Картунов з посиланням на «Вебстерівський міжнародний словник» і «Гарвардську енциклопедію американських етнічних груп», у західній етнології термін «етнічне» та похідні від нього «етнічність», «етнічна ідентичність» посилили плутанину та невизначеність цього поняття. А італійський соціолог та економіст В. Парето навіть заявив, що етнос – це «один з найбільш туманних термінів» [11, с. 47]. Отже, нав'язане нам глобальне розуміння понять, що «незрозуміле» самим глобалістам, ламає класичні європейські уявлення, які давно усталені, зрозумілі та існують незалежно

На нашу думку, чільне місце в системі методів українознавства та етнології має посісти *національно-екзистенційна* методологія, особливо в період російсько-української війни та в післявоєнний час. Можемо сказати, що національно-екзистенційну методологію в Україні стихійно застосовували вже Г. Сковорода, «Руська Трійця» (М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький), Т. Шевченко, Ю. Федькович, І. Франко, Леся Українка, Д. Донцов, В. Шаян та інші представники «інтегрального націоналізму» ХХ ст.

У сучасній українській гуманітаристиці спробу науково обґрунтувати національно-екзистенційну методологію зробив літературознавець В. Іванишин: «Гуманітарна *методологія націозахисного типу*, яка являє собою іманентну українській герменевтичній традиції систему регулятивних принципів національного мислення, ідейно-наукову базу національного світогляду, що впливає з *класичної філософії національної ідеї* та онтологічно-екзистенційної інтерпретації сенсу національного існування і спрямована на освоєння, вивчення і захист буття нації» (позначення курсивом. – Г. Л.) [3, с. 58]. Можемо взяти це за основу.

Проте, як побачимо далі, одна хибна настанова науковця щодо «верифікації позиції дослідника» зі світовою релігією зводить його методологію нанівець. Така концепція з національної одразу перетворюється на церковну. А отже, методологія, що спирається на церковні догми, а не на наукову логіку, хибує фрагментарністю [4, с. 251]. Національно-екзистенційна методологія, на нашу думку, має увібрати в себе такі цінності й пріоритети, які будуть корисними

для *всієї нації*, а не лише певної її частини (церкви, клубу, партії, про що писав Е. Телнер). А отже, дефініції «об'єктивності» і «суб'єктивності» через призму національної екзистенції матимуть зовсім інший вигляд, ніж вони мають під кутом зору церковної, імперської чи глобальної парадигми.

В умовах російсько-української війни, коли агресор безсоромно порушив усі людські норми співжиття, знехтував будь-якими законами справедливості, людяності, цінності життя, українському народу краще прийняти істину, що ніяких «загальнолюдських цінностей» (нав'язаних ідеологічно) не існує, але існують цінності власної української нації. Потужний сигнал про шкідливість «загальнолюдських» цінностей, силоміць нав'язаних інтернаціоналістами, вже на початку ХХ ст. подав нам професійний український філософ Іван Франко: «Все, що йде поза рами нації, се або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді би прикрити свої змагання до панування одної нації над другою, або хоробливий сентименталізм фантастів, що раді би широкими «вселюдськими» фразами покрити своє духове відчуження від рідної нації» [14, с. 8].

Внаслідок біологічної конвергенції («зближення») людства та нав'язаних йому «загальнолюдських цінностей» управління ним стає все легшим і примітивнішим, що, по суті, переростає в злочинне. Отже, глобалісти цілеспрямовано виконують свої завдання. На жаль, і Україна нині залежна від цих глобальних стереотипів мислення, за якими видається можливим «прирівняти жертву й агресора» (згадаймо сумнозвісну Хресну ходу в Римі, виступи та інші акції Папи Римського Франциска у Ватикані тощо).

Додаймо до цього, що шляхи історичного розвитку людства сьогодні визначають не мислителі природно складеної *національної еліти*, як це було в минулому, а міжнародні фінансові структури, масонські ордени, тоталітарні релігійні організації й секти, керовані *латентними* правителями [13, с. 4]. Ця інформаційно-гібридна війна має свої кількасотрічні розробки, стратегії й тактику, що готувалися цілими легіонами добре фінансованих інститутів, вишкolenих агентів та диверсантів. Тоді чому ми маємо грати за їхніми методичками, сценаріями та інструментами? Необхідно розробляти власні етнонаціональні системи захисту, інформаційної протидії й незалежного розвитку української науки. Єдиним імперативом для порятунку свого народу має залишатися *національний категоричний імператив* як базовий аксіологічний принцип українських науковців і всього народу.

Для аналізу етнічного і світового ми застосовуємо *архетипові світоглядно протилежні моделі*, побудовані на споконвічній дихотомії «світу» і «дому». За допомогою таких алгоритмів експліцитно пізнається сутність «чужого» і «рідного»:

Таблиця 2

Ліве	Праве
Глобальне (всесвітнє)	Локальне (місцеве)
Інтернаціональне	Національне
Космополітичне	Патріотичне
Матеріальне	Ідеальне
Бог трансцендентний	Бог іманентний
Людина – раб Божий	Людина – син Божий
Світова громадянська релігія	Етнічна, національна релігія

Одна нація «богообрана»	Всі нації – діти Богів
Уніфіковане, для всіх однакове	Різноманітне, самобутнє, унікальне
Еклектизм, гібрид культури	Національна культура
Штучне («механізм»)	Природне («організм»)
Хаос	Космос

Перелік полярних методологічно-світоглядних (чи ідеологічних) парадигм можна продовжувати за потребою, кожне явище можна класифікувати за цією шкалою, щоб виявити його сутність. Застосовуючи філософський закон *єдності й боротьби протилежностей*, не можна не помітити дію цього закону в суспільстві. Так, мультирасове суспільство – це штучне (тобто політично цілеспрямоване) поєднання різних етносів і рас, що становить собою «механізм», на відміну від природної *етнічно гомогенної* спільноти людей, яка завжди є суспільним «організмом». Без сумніву, що в глобальному світі завжди віддають пріоритет «лівобічним цінностям» і фундаментальним засадам «світового хаосу», до якого, як правило, тяжіє суспільство в кінці чергового циклу [2]. Глобальному стилю притаманні всілякі суміші, соціо- та етнокультурні «гібриди», що проявляються у різноманітних поп-американських варіантах постмодерну. Мультирасове суспільство, нав'язливо пропаговане як взірець американського «успіху», ідеально вписується в *лівобічну* схему хаосу: «*змішаний світ різнорідних народів*» (Табл. 1). Таку модель можливо збудувати на всій земній кулі в тому випадку, якщо кожне *громадянське* (а не національне!) суспільство становитиме собою конгломерат з різних етносів

і рас. Тоді мультикультурний світ стане «одноманітним» у тому сенсі, що зникатиме етнонаціональна межа між американським і будь-яким іншим суспільством, кожне з яких потенційно стане мультирасовим, мультикультурним. Так, за задумом світової «закуліси», всі суспільства дуже скоро становитимуть хаотичну суміш безнаціональних осіб чи просто «біороботів», якими легко маніпулювати – практично «один народ». Те ж саме культивував і Радянський Союз, та чи довго це тривало? Цю тенденцію заокеанської пропаганди піддав сумніву навіть американський патріот, відомий політолог Самуель Гантінгтон, який все ж не зміг приховати істину, що, «як показує радянський досвід, ідеологія не спроможна утримати разом людей, позбавлених расової, етнічної чи культурної єдності» [15, с. 35]. Етнополітологи вже давно прогнозують розпад штучних конгломератів на етнічно визначені спільноти – це природний процес.

За класичним визначенням, *етнос* – це *кровноспоріднена спільнота* людей, яка має спільну *територію* (рідну землю), спільну *мову* (рідну мову), спільні родові легенди про походження свого етносу, спільну історичну пам'ять, звичаї та обряди, тобто те, що є *сакральною* частиною його душі (етнічною релігією) [4, с. 17]. «Крамольне» для політкоректних науковців визначення «кровної спорідненості» не має нас бентежити, оскільки *очищення завжди відбувається через правду*, тобто факт. Наприклад, не можуть до одного етносу належати китайці, німці та африканці, скільки б ми не намагалися називати їх однією «нацією». Вони можуть випадково бути лише громадянами однієї країни, але не нацією. Які б епітети ми до цього слова не

прикладали, але маніпулятивний термін «політична нація» залишається штучно створеним ідеологічним продуктом для прикриття глобальних чи імперських намірів. Чи треба нам таке «запозичувати»?

На думку акад. Ю. Римаренка, етнос виникає природним шляхом, «на основі спільного родового походження, згодом відчуття *кровної спільності*» (курсив наш. – Г. Л.) [11, с. 70], що підтверджує фактичний стан речей.

Доцільно також увести в етнологічну та, зокрема, в українознавчу науку поняття, що його застосовували ще давні філософи, – *гермен* (з лат. *germen* – зародок) – біологічна основа народу, етнічне ядро, сила народу. Гермен можна порівняти з корінням дерева. Кожен член народу має передати свій гермен нащадкам – зробити все можливе для збереження своєї біокультурної самобутності [7, с. 74]. Це етнологічне вчення має увійти в плоть і кров українського народу – козацької нації, самобутньої етнокультурної спільноти. Його правдивість підтверджена нашими воїнами у боях за рідну землю як факт, політичній кров'ю і потом українців. Ця концепція має посісти чільне місце у вивченні етногенезу українців та інших українознавчих досліджень.

Нарешті, на початку ХХІ ст. маємо право вже говорити й про *етнофілософію* як основний засадничий напрям наукових досліджень у галузі українознавства, як його методологічну основу. Хоч наша народна філософія має етнічний вигляд уже з давніх часів, та засновником етнофілософії у сучасному науковому сенсі, на нашу думку, треба визнати професора В. Шаяна. *Етнофілософія* – це сукупність філософських ідей

будь-якого етносу, починаючи з найдавнішого періоду його самобутнього існування до сьогодення, створена засобами автентичної культури мислення [8, с. 37]. Етнофілософія твориться лише представниками *свого етносу* впродовж тривалого періоду його життя як самобутньої етнічної спільноти на його території (і лише за деякими винятками на території чужих держав, де етнічна спільнота проживає компактно та має умови для вільного розвитку). Тоді суб'єктом філософського осмислення дійсності в етнофілософії виступає сам *етнос, нація* (як суспільна індивідуальність), що проявляється через особистості кращих своїх представників, ідеї яких функціонують у середовищі власного народу, в його етнокультурному просторі. Отже, *етнофілософ* – це мислитель свого власного народу, який мислить категоріями рідного етносу.

Власна етнофілософська думка українців зароджувалася в період дохристиянської Русі. Вона вже містила усі традиційні етнічні елементи: світогляд, ідеї, традиції, релігію, аксіологію, етику, естетику, народну логіку та ін. До етнофілософської думки належать також здобутки великої *дописемної літератури* (фольклору), які увібрали в себе основні народно-світоглядні, ментальні та поведінкові архетипи мислення, виробили етнічні сакральні ідеї та символи, народну мораль і стратегію самозбереження власної спільноти як суспільної етнічної одиниці. Чужа культура лише гальмує й деформує природний розвиток етнофілософської думки.

Метафізичною основою етнофілософії є *Дух нації* як енергія її самовияву, про що вперше виразно сказав В. Шаян [16, с. 278–280, 289–290; 17, с. 207, 214, 246].

Тільки етнофілософська думка, що постає з надр самого етносу, може породжувати й плекати Духа нації, здатного протистояти світовому універсалізму. Дух нації є водночас і *феноменом* (як явище, яке осягається на чуттєвому рівні), і *ноуменом*, тобто об'єктом нашого розуму, що розкривається нам завдяки середовищу, вихованню, навчанню (знанню своєї історії, літератури, мистецтва) та ін. [8, с. 38].

Отже, не претендуючи на повноту визначення етнофілософії (адже її осмислення тільки починається), ми накреслили лише деякі з головних аспектів її теоретичного вивчення та звернули увагу на постать засновника української етнофілософії професора Володимира Шаяна, який *відокремив етнічну систему мислення від чужинських нашарувань* та «зразків», а також і від політичних ідеологем, фактично вперше застосувавши такий *диференційний метод дослідження*. Це перспектива наукових досліджень з етнології та українознавства, таких важливих в умовах російсько-української війни, які будуть необхідними й після перемоги.

Висновки

1. Не існує якихось «людей взагалі» (це аксіома!), є люди певних етнокультурних типів. Усі етноси, що живуть на планеті Земля, складають її етносферу як біологічне, історико-культурне та географічне явище. Захист етносфери нині потребує пильної уваги науковців. Україна і українці є важливою частиною етносфери, і це може стати об'єктом подальших українознавчих досліджень.

2. Провідною методологією гуманітарних галузей знань у період російсько-української війни та післявоєнний час

має стати українська національно-екзистенційна методологія з *пріоритетами рідного*: рідної землі, рідної мови, рідної духовної культури, які б спиралися на *традиціоналістські принципи* структурування явищ, які вивчаються, та природні засади їх етнонаукового аналізу.

3. Для подолання наслідків майже 400-літньої колоніальної залежності доцільно провести всеукраїнську перекваліфікацію вчителів відповідних напрямків, повернути навчальну дисципліну «українознавство» до ЗОШ уже в новій якості. Створити умови для набуття нових спеціальностей учителями, відкриття аспірантури для молодих науковців, забезпечення усієї галузі універсальними програмами та підручниками, до написання яких уже на нових науково-методичних засадах варто залучити провідних фахівців-українознавців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гелнер Е. Нації та націоналізм; Націоналізм: пер. з англ. Київ: Таксон, 2003. 300 с. URL: <http://litopys.org.ua/gellner/gel11.htm>
2. Генон Р. Криза сучасного світу. Київ: Пломін, 2020. 212 с.
3. Іванишин В. Тезаурус до курсу «Теорія літератури». Дрогобич: ВФ «Відродження», 2007.
4. Лозко Г. Етнодержавознавство: Філософсько-теоретичний вимір. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 384 с.
5. Лозко Г. Етнокультурологія: програма для студентів спеціальності 7.020101 «Культурологія», спеціалізації «Етнокультурологія». Кафедра етнокультурології Київського національного університету культури і мистецтв. Київ, 2001. 22 с.
6. Лозко Г. Європейський етнорелігійний ренесанс: витоки, сутність, перспективи (на матеріалі відродження етнорелігій у європейських країнах): [наук. моногр.]. Київ: Такі справи, 2006. 424 с.

7. Лозко Г. Етнологія релігії. Наукові статті. Миколаїв: Іліон, 2023. С. 372.

8. Лозко Г. Орден Бога Сонця. Історія та метафізика: [наук. моногр.]. Тернопіль: Мандрівець, 2018. 328 с.

9. Лозко Г. Українське народознавство. Київ: Зодіак-ЕКО, 1995. 368 с.

10. Лозко Г. Українське язичництво. Київ: Укр. центр духов. культури, 1994. 98 с.

11. Мала енциклопедія етнодержавознавства / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАНУ / упор. Ю. Римаренко. Київ: Генеза, Довіра, 1996. 942 с.

12. Печерна Г. Вступ до українознавства: конспект лекцій з курсу українознавства для викладачів і студентів. Київ: КПІ, 1990. 92 с.

13. Сенченко М. І. Латентні структури світової політики: Нариси з конспірології. Київ: МАУП, 2003. 312 с.

14. Франко І. Поза межами можливого. *Літературно-науковий вістник*. 1900. Х. С. 1–9.

15. Хантингтон С. Кто мы? Вызовы американской национальной идентичности. Москва, 2004.

16. Шаян В. Віра предків наших: вибрані твори. Серія «Пам'ятки релігійної думки України-Русі» / передмова, упор., комент. та заг. ред. проф. Г. С. Лозко. Київ: ФОП Стебеляк О. М., 2018. Т. I. 400 с.

17. Шаян В. Віра предків наших: філософські та літературознавчі праці. Серія «Пам'ятки релігійної думки України-Русі» / передмова, упор., комент. та заг. ред. проф. Г. С. Лозко. Київ: ФОП Стебеляк О. М., 2019. Т. II. 400 с.

REFERENCES

1. GELLNER, E. (2003). *Nations and Nationalism; Nationalism*. Kyiv: Takson, 300 p. [online] Available at: <http://litopys.org.ua/gellner/gel11.htm> [in Ukr.]
2. GENON, R. (2020). *The Crisis of the Modern World*. Kyiv: Plomin, 212 p. [in Ukr.]
3. IVANYSHYN, V. (2007). *Thesaurus for the Course "Theory of Literature"*. Drohobych: Publishing firm "Vidrodzhenia", 2007. [in Ukr.]

4. LOZKO, H. (2012). *Ethnostate Studies: Philosophical and Theoretical Dimension*. Ternopil: Mandrivets, 384 p. [in Ukr.]
5. LOZKO, H. (2001). *Ethnocultural Studies: a Program for Students of the Specialty 7.020101 "Culturology", Area of Specialization "Ethnocultural Studies"*. Department of Ethnocultural Studies of Kyiv National University of Culture and Arts. Kyiv, 22 p. [in Ukr.]
6. LOZKO, H. (2006). *European Ethno-Religious Renaissance: Origins, Essence, Prospects (on the Material of the Revival of Ethno-Religions in European Countries): A Scientific Monograph*. Kyiv: Taki Spravy, 424 p. [in Ukr.]
7. LOZKO, H. (2023). *Ethnology of Religion*. Scientific Articles. Mykolaiv: Ilion, 372 p. [in Ukr.]
8. LOZKO, H. (2018). *The Knightly Order of the Sun God. History and Metaphysics*. Ternopil: Mandrivets, 328 p. [in Ukr.]
9. LOZKO, H. (1995). *Ukrainian Ethnology*. Kyiv: Zodiak-EKO, 368 p. [in Ukr.]
10. LOZKO, H. (1994). *Ukrainian Paganism*. Kyiv: Ukrainian Center of Spiritual Culture, 98 p. [in Ukr.]
11. RYMARENKO, Yu., comp. (1996). *Small Encyclopedia of Ethno-State Studies*. V. M. Koretskyi Institute of State and Law of NASU. Kyiv: Heneza, Dovira, 942 p. [in Ukr.]
12. PECHERNA, H. (1990). *Introduction to Ukrainian Studies: a Summary of Lectures on the Course of Ukrainian Studies for Teachers and Students*. Kyiv: KPI, 92 p. [in Ukr.]
13. SENCHENKO, M. (2003). *Latent Structures of World Politics: Essays on Conspiracy*. Kyiv: IAPM, 312 p. [in Ukr.]
14. FRANKO, I. (1900). Beyond the Limits of the Possible. *Literaturno-naukovyi vistnyk (Literature and Scientific Bulletin)*. Kh.1-9 p. [in Ukr.]
15. KHANTINGTON, S. (2004). *Who are We? Challenges of American National Identity*. Moscow. [in Rus.]
16. SHAIAN, V. (2018). *Faith of our Ancestors*. Selected Works. Series of Memoirs of the Religious Thought of Ukraine-Rus. Kyiv: PE Stebeliak O., Vol. 1, 400 p. [in Ukr.]
17. SHAIAN, V. (2019). *Faith of our Ancestors*. Philosophical and Literary Works. Series of Memoirs of the Religious Thought of Ukraine-Rus. Kyiv: PE Stebeliak O., 400 p. [in Ukr.]